

cR

Centro
de Referência
Paulo Freire

**Este documento faz parte do acervo
do Centro de Referência Paulo Freire**

acervo.paulofreire.org



InstitutoPauloFreire

"Fråga inte! Ni vet själva bäst"

Paolo Freire om frigörelsepedagogik i Väst

Vad är förtryck i Sverige? Vad är livskvalitet i Brasilien? Och omvänt. Pedagogerna Paolo Freire har besökt Skandinavien, och försökt få oss själva att besvara våra frågor.

Boken "Pedagogik för förtryckta" skrevs 1970 och såldes i Sverige i rekordupplagan 30 000 ex under första hälften av 1970-talet. Författaren Paolo Freire hävdar fortfarande dess grundidéer:

- Förtryckets kultur av tystnad brytes bäst om de förtryckta klär sina erfarenheter i ord och tydlighet. Men medvetenhet om förtryck är inte nog för att förändra. Medvetenheten måste kombineras med politiska och ekonomiska handlingar.
- Det bör ske taktiskt, med "otålmodig tålmodighet". Inte överskrida maktens gränser – då slår makten tillbaka med dödande. En död människa förändrar inget. Folket bör i stället utvidga sin makt steg för steg, på maktthavarnas bekostnad.
- Det politiska utrymme som skapas måste dock folket genast använda sig av. Politiskt tomrum återtogs annars av de gamla maktthavarna.

Paolo Freires ursprung och erfarenhetsbas är det fattiga Recife, sockerdistriktet i nordöstra Brasilien.

Född i en borgerlig familj som råkade på obestånd. Pedagogikprofessor som utvisades som "uppviglar" 1964 i samband med militärkuppen. Verksam i Chile till 1969, sedan bodde han i USA ett år och därefter i Schweiz med anställning hos Kyrkans Världsråd. Återvände till pedagogikprofessur i Sao Paulo efter diktaturens fall häromåret. Han har besökt Sverige två gånger. Senast i september 1987 som gästföreläsare hos AIC och ABF, tillsammans med medhjälparen och eleven Moacir Gadotti. På återvägen gästade de Lärarhögskolan i Köpenhamn, inför något tusental åhörare. SIDA-Rapport var med i Köpenhamn.

Freire och Gadotti berättar där om det brasilianska nuet. Hur den nya författningen väcker frustration: ett framsteg för skolan, men en tillbakagång för jordbruket. Hur diktaturens institutioner lever kvar, samtidigt som arbetarklassens organisationer måste byggas upp på nytt.

— Presidentvalet väcker missmod, eftersom folk är trötta på att bli lurade.

— Demokratin måste finna nya, kanske lo-

kala, former. Det finns en glädje i att frigörelseprocessen samtidigt är både mål och medel, säger Freire och Gadotti.

Tomas Tuftte berättar om hur Freires idéer tillämpas i Brasilien. Han är en av de fem kultursociologistudenter från Köpenhamns universitet som står som värdar för Freire/Gadottis besök. Tufttes "Brasilgrupp" har just återkommit från ett halvårs projektarbete i Brasilien. Där har den bl a studerat hur Freirepedagogiken används av de fattigaste.

— Tjugo års diktatur har slagit ut stora delar av facken och partierna. Därför har delar av katolska kyrkan erbjudit skydd och utrymme för folklig organisering, berättar Tomas Tuftte.

— Organiseringen sker i "basförsamlingar" bestående av 50–1 000 medlemmar. En "inspiratör" (som inte behöver vara präst) använder Bibelns bilder för att hjälpa mötesdeltagarna att klä sina erfarenheter i ord.

"Jesus var en fattig man. Varför var han fattig? Varför är vi fattiga?"

"Det är Guds vilja att alla människor ska ha en bostad. Hur kan vi förverkliga Guds vilja här, tillsammans?"

Inspiratörens roll är inte att styra, men att vägleda. Visa på taktik och varna för "gränsöverskridanden". Men den politiska verkligheten i Brasilien i våras gav föga utrymme för taktik. Plötsligt skedde allt mycket fort.

Regeringen höjde bostadshyrorna 40 procent. Det provocerade fram många års undertryckt ursinne. 60 000 bostadslösa familjer i Sao Paulo ockuperade mark i spontana aktioner.

"Brasilgruppen" från Danmark åsåg och dokumenterade. I Sao Paulo träffade de också Paolo Freire och fick hans kommentar:

— Farligt snabb utveckling, därför att den kan provocera fram en ny militärdiktatur. Bättre vara otålmodigt tålmodiga.

Många av "Brasilgruppens" erfarenheter är ännu oformulerade.

— Men vi fann bl a att de fattigaste var starkt underrepresenterade i basförsamlingarnas möten. De fattigaste hade sällan tid att delta. Deras tid går till försörjning. De fattigaste tycktes också vara mindre religiöst intresserade. Dessutom fanns språkliga och kulturella hinder mellan dem och inspiratörerna, berättar Henrik Vistisen, en annan i "Brasilgruppen".

Betyder det att Freirepedagogiken inte

fungerar för just dem den var avsedd för, de fattigaste?

— Det behöver det inte betyda, svarar Henrik. Vi kom in i en pågående process, hur den kan sluta vet man inte. Jordockupationerna kan vara ett uttryck för hur Freires strategi väcker insikter. — Vi såg hur de mest motiverade använde sig av Freire. Alla som arbetade med andra former av folklig organisering hänvisade också till Freire. Förmodligen tar det lång tid att tränga ner och väcka hopp om förändring hos de allra fattigaste. De kan ju bära förtrycket inom sig också, i form av överhetens värderingar. Men att en förändringsprocess verkligen är igång, det såg vi många tecken på. Och att synliga förändringar kan gå snabbt.

I sina arbetsmetoder har "Brasilgruppen" varit trogen sin Freire.

Ett av redskapen har varit en diafilm om en dansk familj, Henrik Vistisens.

Vad har då pappa Holger från Köpenhamn kunnat förmedla till änkan Jurima i Sao Paulos slum?

— Diafilmen visade indirekt vad vi ville veta om en brasiliansk familj, svarar Henrik Vistisen. Diafilmen blev en symbol att prata omkring: "Hur är livet i Danmark? Hur är livet i Brasilien?"

— Som undersökare från ett i-land blev vi mera hela människor, via diafilmen. Mera historia, mindre av överhetens kompisar. Vi bjöds in till fester och vardagsliv på ett varmare sätt än vi kanske blivit annars.

— Negativt kan vara om diafilmen fått en avgränsande effekt. "Det och det har danskarna inte berättat om sig själva i filmen – det vill de nog inte veta om oss heller..."

Hur reagerade brasilianerna på den danska kultur som diafilmen förmedlade?

— "Är det så i Danmark så vill vi aldrig resa dit! Ingen fest i vardagen, ingen musik, inga större fester i festetid heller. Och var finns gemenskapen mellan generationerna, gemenskapen i familjen? Utan familj har man ju inget socialt sammanhang, man är bara ensam. Vad är det för liv?!", citerar Henrik.

Forts på nästa uppslag

Paolo Freire, "frigörelsepedagogen" som på 70-talet sålde en rekordupplaga av sin bok "Pedagogik för förtryckta", har åter besökt Skandinavien. Foto John Wahlbärj.

Stockholm

ago 1987

– En av våra avsikter är att sammanställa en diafilm om en brasiliansk familj, att använda på motsvarande sätt i Danmark som vi gjorde i Brasilien med vår danska film, tillägger Anette Eriksen. "Varför betyder Festen och Musiken och Familjegemenskapen så mycket för brasilianaren? Vad betyder de för oss danskar? Har vi den livskvalitet vi vill ha? Har vi danskar något att lära av brasilianarna?"

Åter till Freire/Gadottis möte med åhörarna på Lärarhögskolan.

Hur ska vi tillämpa Freire i våra industriländer? undrar åhörarna. Länder som inte är revolutionära och inte vill vara det. Hur bör vår pedagogik se ut, konkret?

– Pedagogik är politik, dvs att vilja något. Vad vill ni med er pedagogik? Vad vill ni med era samhällen? Det kan bara ni själva svara på, genmäler Freire/Gadotti.

– Under den timme vi samtalar här i Köpenhamn dör flera tusen barn i Brasilien av svält, påpekar Freire. Många av dem som överlever får aldrig gå i skola.

Här i Skandinavien finns skolor för alla, löner att leva på, skatter som fördelas till en grundtrygghet. Samtidigt är politiken mera dold hos er än hos oss. Av flera skäl är det därför svårt att jämföra den demokratiska processen i Brasilien med den i industriländerna.

– Men ett är gemensamt. Nya idéer måste förenas med det gamla, ens historia. För mycket av det nya resulterar i brist på identitet. För mycket av det gamla resulterar i nostalgi. Det är en av mina lärdomar av återkomsten efter exilåren, berättar Freire. Han tillägger:

– Visst anser jag att industriländerna kan fördjupa sin demokrati. Men hur det kan ske vet ni själva bäst, med hjälp av er historia.

– Visst tycker jag att t ex Brasilien kan ta emot utvecklingsbistånd från industriländerna. Men det bör ske med nyfikenhet från givarens sida. En vilja att lära något hos oss, som ni kan bruka hemma sen.

– Glöm inte, tillägger medhjälparen Mo-
cair Gadotti, att er historia är en del av vår historia, och omvänt. Han säger det markerat och en aning irriterat. Som en sanning han fått upprepa många gånger.

Men åhörarna envisas: "Tala om för oss konkret – vad ska vi göra? Vad är målet?"

Frågorna bildar till slut ett mönster. Det tycks som om vi i-lands-medborgare inte vill erkänna våra erfarenheter.

Är det kanske lättare att hämta idéer "utifrån" – för att kunna byta ut dem om de blir farliga? Men svårare att förkasta egna erfarenheter, sedan man väl har erkänt dem?

Egna erfarenheter är kanske farlig kunskap. För att de uppmanar till handling, hotar bekväma vanor?

– Använd era erfarenheter! upprepar Pao-
lo Freire. Syna er historia!



Gemenskapen med familjen och mellan generationerna betonas mycket i Brasilien. Foto Peter Williams/SIDAs bildarkiv.



Reaktionen i Brasilien på skandinaviskt liv blev att det verkade tomt och ödsligt. Foto Bengt af Geijerstam/Bildhuset.

GÖSTA NYDRÉN
Frilansjournalist